

Izveštaj i zaključci sa naučno-stručnog skupa "Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja" održanog u Pirotu 17 - 19.10.2024. godine

U organizaciji Asocijacije prostornih planera Srbije i Univerziteta u Beogradu – Geografskog fakulteta, a u saradnji sa Gradom Pirotom i Privrednom komorom Piroto, u hotelu „Ana Lux Spa” u Pirotu, u periodu od 17. do 19. oktobra 2024. godine, uspešno je održan jubilarni, deseti po redu, naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem „Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja.” Skupu je tokom sva tri dana rada prisustvovalo blizu 200 učesnika, a pored domaćih autora, radove i iskustva prezentovali su i učestvovali u diskusijama brojni eksperti iz inostranstva, kao i značajan broj mladih istraživača. U nastavku su zaključci skupa.

Plenum

(Bogdan Lukić)

Vratiti strateške okvire planiranja i razvoja u okviru prostornog i urbanističkog planiranja. Pragmatičnost, profit interesnih grupa i inkrementalizam kao praksu planiranja na lokalnom nivou svesti na racionalnu i humanu meru.

Nastaviti permanentno učešće zainteresovanih subjekata u procesu planiranja, od odluke o izradi planskog dokumenta, preko ranog i javnog uvida do usvajanja planskog dokumenta. Aktivno prisustvo i učešće javnosti – građana.

Nastaviti sa istražnim radovima mineralnih sirovina kako bi se formirala baza kritičnih mineralnih sirovina Republike Srbije. Njihovu moguću eksploataciju prilagoditi i započeti sa maksimalnim uvažavanjem ekoloških, estetskih, humanih i ekonomskih benefita na prvom mestu za lokalnu sredinu a tek onda šire. Ne bi trebalo dozvoliti benefite stanim kompanijama i domaćim lobijima u postupku eksploatacije mineralnih i nemineralnih resursa na račun prostora i života lokalnih zajednica.

Napuštena sela i nenastanjeni prostori predstavljaju sa aspekta prostornog rasprostranjenja najvredniji kapital Republike Srbije. Ruralni braunfield se tendenciozno predstavlja kao marginalna vrednost lokalnih samouprava i Republike Srbije dok se vrše intenzivna istraživanja potencijala kojima raspolažu ovi prostori od strane kompetentnih i nekompetentnih inostranih i domaćih preduzeća. Podstaci lokalne samouprave da sačuvaju i planski sukcesivno aktiviraju napuštena sela i nenastanjeni prostor.

Priroda Srbije, a na prvom mestu zaštićena prirodna baština, predstavljaju osnov za transgraničnu saradnju i umrežavanje i saradnju lokalnih samouprava.

Prva tema: "Pravni, metodološki i institucionalni okvir planiranja i uređenja prostora i naselja"

(moderator panela: Dejan S. Đorđević; panelisti: Milica Hadži Aresnović, Ivana Ilić, Danijela Gojić i Ivan Tamaš)

Kao vid odgovora na brojne izazove u oblasti prostornog i urbanističkog planiranja, uvedena je praksa izrade, odnosno donošenja planskih dokumenata kroz faze, koja sa jedne strane pruža određeni nivo fleksibilnosti, ali sa druge otvara veliki broj pitanja, s obzirom na to da nije jasno legislativno definisana i ne postoji širi stručni konsenzus o modelima njene primene. Uzimajući u obzir da faznost kao model kroz trenutnu primenu sa sobom nosi veliki broj izazova i otvorenih pitanja u svim segmentima procesa, od izrade do sprovođenja planskog dokumenta, kao i za sve učesnike u procesu, od donosilaca odluka, nosilaca izrade, obrađivača, do sprovedilaca planskih rešenja u najširem smislu, a posledično i društva u celini, neophodno je pokrenuti širu stručnu diskusiju o samom pojmu faznosti i njenoj primeni u sistemu planiranja.

U skladu sa uočenim problemima u planiranju na lokalnom nivou i funkcionisanju lokalnog nivoa vlasti, a u skladu sa EU standardima i raspoloživim instrumentima trebalo bi težiti sledećim ciljevima: 1) obezbediti političke i upravljačke podsticaje za osnaživanje lokalnih vlasti, 2) razviti sveobuhvatnu strategiju za jačanje institucionalnog kapaciteta lokalnih vlasti, 3) ojačati procese za institucionalno učenje i upravljanje znanjem i 4) bolje iskoristi saradnju sa lokalnim vlastima partnerskih zemalja.

Nedostatak kadrova koji se bave bezbednošću putne infrastrukture otežavaju doslednu primenu pravne i vanpravne odgovornosti upravljača putevima. Problemi se dodatno komplikuju nebezbednim prolazima državnih puteva kroz naselja, a veliki izazov u jedinicama lokalne samouprave predstavlja i neodređivanje nadležnog upravljača puta. Prvi korak ka prevazilaženju uočenih problema i povećanja bezbednosti saobraćaja predstavlja odgovarajuća saradnja upravljača državnih puteva i upravljača lokalnih puteva.

Poseban značaj Izmena i dopuna Zakona o planiranju i izgradnji, koje se primenjuju od avgusta 2023. godina čine odredbe člana 166a, kojima je osnovana Agencija za prostorno planiranje i urbanizam Republike Srbije, kao i nadležnosti Agencije definisane u članu 166g, kao javne agencije kojoj su poverene značajne nadležnosti u oblasti poslova prostornog planiranja i urbanizma, od kojih se deo odnosi i na jedinice lokalne samouprave.

Eko-sela širom sveta, demonstriraju različite pristupe održivom razvoju prilagođene lokalnim uslovima i resursima. U kontekstu Srbije, mada eko-sela još uvek nisu globalno prepoznata, postoje lokalne inicijative koje pokazuju interes i potencijal za razvoj ovakvih zajednica. U tom smislu, eko-sela pružaju vredne lekcije i modele koji mogu poslužiti kao vodiči za transformaciju drugih zajednica ka održivijem načinu života i dokazuju da je moguće živeti u skladu s prirodom, očuvati ekosisteme i unaprediti kvalitet života.

Druga tema: "Povezivanje lokalnih samouprava kao osnov razvoja"

(panelisti: Bogdan Lukić, Nikola Todorović, Marko Ivanišević)

Potencijal prirodnih i kulturnih vrednosti lokalnih samouprava kroz planske dokumente, strategije ekonomskog i ekološkog razvoja iskoristiti za promociju istih i povezivanje sa susednim i širim teritorijama.

U okviru turizma iskoristiti i širiti smeštajne kapacitete, graditi i modernizovati tehničku i turističku infrastrukturu kako bi se maksimalno iskoristile postojeće atrakcije koje se nalaze u prirodnim i kulturnim (stvorenim) predelima lokalnih samouprava. Maksimalno iskoristiti postojeće stručne ljudske resurse u okviru turističke ponude.

Permanently inovirati dokumenta, programe i projekte zaštite od elementarnih nepogoda prisutnih kao rezultat klimatskih promena, ali i decenijski prisutnim hazardima. Na lokalnom nivou formirati službe koje će efikasno delovati preventivno i operativno na administrativnom prostoru, ali i sa susednim teritorijama u periodima suše, požara, poplave, zemljotresa, epidemija i drugih opasnih situacija.

Treća tema: "Izazovi prostornog i urbanističkog planiranja lokalnog nivoa – novi horizonti"

(panelisti: Dušan Ristić, Ana Graovac, Siniša Trkulja i Mario Miličević)

Upravljanje urbanim razvojem, prostorno planerski aspekti energetske tranzicije lokalnih zajednica i upotreba savremenih tehnologija u unapređenju lokalnog razvoja prepoznati su kao glavni izazovi prostornog i urbanističkog planiranja na lokalnom nivou.

Kroz diskusiju učesnici skupa zaključuju da je planiranje instrument državne politike u prostoru, i zapažaju da je usled prekomerne politizacije i privatizacije prostornog i urbanističkog planiranja došlo do narušavanja temelja ovih oblasti, kao i do značajnog zapostavljanja zaštite javnog interesa kao osnovne premise planiranja.

Ukazano je da se urbanistički planovi često menjaju na osnovu inicijative privatnih investitora, koji imaju snažan uticaj na planska rešenja, radi verifikacije započetih investicija koje su kratkotrajnog efekta i ograničenog interesa u odnosu na interese celokupne lokalne zajednice. Odluke o izmenama i dopunama urbanističkih planova donose se ad hoc, bez prethodne evaluacije postojećeg stanja, realnih potreba, kao i uticaja buduće izgradnje na okruženje, društvo i ekonomiju.

U cilju adekvatnog odgovora na uočene izazove prostornog i urbanističkog planiranja lokalnog nivoa, neophodno je:

- Organizovanje edukacije za planere u praksi o novim metodologijama i tehnikama u planiranju, naročito vezano za održivi razvoj, ublažavanje i prilagođavanje na klimatske promene, upravljanje rizicima i sl. Poseban akcenat je potrebno staviti na sektore i teme koje integralno ne pokriva ni jedna institucija javnog sektora (imaoci javnih ovlašćenja), poput stanovanja i zelene infrastrukture.
- Organizacija stručno vođenih skupova, panel diskusija i okruglih stolova koji će okupljati planere i različite sektorske stručnjake, kako bi se detaljnije rasvetlio odnos prostornih i urbanističkih planova i sektorskih studija i pronašli mehanizmi za integralno planiranje prostora. Očigledno je da postoji potreba da se diskutuje o mnogim temama i da postoje brojni problemi, od kojih su neki možda i lako rešivi.
- Iniciranje saradnje sa drugim reprezentativnim strukovnim udruženjima (Udruženje urbanista Srbije, Udruženje pejzažnih arhitekata, Udruženje arhitekata Srbije) kao i drugim organizacijama civilnog sektora koje se bave unapređenjem planiranja, **u cilju pisanja zajedničkog predloga tokom izrade novog Zakona o planiranju i izgradnji koja je najavljena za 2025. godinu.**
- Formulisanje predloga za izradu konkretnih studija i analiza kao obaveznog prvog koraka u izradi strateških planova (PPPPN, RPP/PPJLS, GUP) – na nivou podzakonskog akta, i upućivanje nadležnom MGSI. Neophodno je vršenje različitih sektorskih analiza prostora koji se planira ili za koji se priprema planiranje. Podaci kojima se koristimo su često zastareli, nepotpuni, površni.

- Pokretanje inicijative kod Agencije za prostorno planiranje i urbanizam RS za uspostavljanje sistema monitoringa i evaluacije sprovođenja prostornih i urbanističkih planova.
- Pokretanje inicijative kod Agencije za prostorno planiranje i urbanizam RS za organizovanje okruglog stola/diskusione grupe vezano za problematiku fazne izrade planova, izmena i dopuna planova i preklapanja planova različitih nivoa sa elementima detaljne razrade na istom prostoru.
- Kontinuirano organizovanje okruglih stolova i panel diskusija vezanih za ključne izazove prostornog i urbanog razvoja na nivou Srbije i na nivou lokalnih samouprava.
- Pospešiti saradnju i aktivnu koordinaciju sektora za planiranje i izgradnju sa sektorom za energetiku i sektorom za zaštitu prirode i životne sredine, i primeniti načela integralnog planiranja prostora u funkciji adekvatnijeg odgovora na izazove energetske tranzicije. Površno sagledavanje, sektorski pristup, kao i ishitreno donošenje odluka u vezi sa supstitucijom fosilnih goriva obnovljivim izvorima, kao i površnost u integracija solarnih i vetroelektrana i ostalih energana, mogu izložiti prirodu, životnu sredinu i zdravlje stanovništva novim neočekivanim rizicima. Treba biti obazriv u odabiru lokacija za nove energane, naročito ako se uzme u obzir da se u nacrtu nove Strategije razvoja energetike Srbije do 2040. godine, sa ciljem da se pronađu održiva rešenja za postepenu zamenu prljavih tehnologija, spominje razvoj kapaciteta na vodonik i nuklearnu energiju. U segmentu prostorno planerskih aspekata energetske tranzicije, naročito je značajan rad kojim je ukazano na geografske determinante planiranja lokacije nuklearne energetske infrastrukture u Srbiji, kao i rad koji se osvrće na izradu Plana detaljne regulacije za podvodnu eksploataciju uglja, kao jedinstvenog primera u Srbiji.
- Intenzivirati primenu savremenih tehnologija i GIS alata (kao i elektronskih formulara, aplikacija, web portala i dr.) u postupku izrade, javne prezentacije i implementacije prostornih i urbanističkih planova. Savremene tehnologije i GIS alati mogu biti značajna podrška prostornom i urbanističkom planiranju na lokalnom nivou i objektivnom donošenju odluka, a ujedno doprinose efikasnijoj izradi i implementaciji planova, kao i jasnijoj prezentaciji planskih rešenja i uopšte planskih dokumenata.